

RECENSIES & SIGNALEMENTEN

EEN POLITIEKE BIOGRAFIE VAN KAREL VAN MIERT (1942-2009)

HARRY VAN VELTHOVEN

Bart Hellinck, *Karel Van Miert. Strijder voor Europa. Een politieke biografie*. Antwerpen, Manteau, 2016, 495 pp., ISBN 9789022328200

Bijna tien jaar geleden overleed deze vooraanstaande figuur uit het Belgische socialisme. In 2010 publiceerde Bart Hellinck een biografie van Norbert De Batselier. Ditmaal boog hij zich over Van Miert. Covoorzitter van de BSP tot de splitsing in 1978 en voorzitter van de SP (de periode 1977-1989),

Europees Commissaris (1989-1999). De analyse werd bemoeilijkt omdat Van Miert nauwelijks een archief naliet. De auteur probeerde dit op te lossen via 97 interviews en 10 reacties op schriftelijke vragen. Daarnaast raadpleegde hij beschikbare archivalia, de pers en een uitgebreide literatuur. Die heuristisch vindt men niet terug in de tekst, wat een manco is. Bovendien ontbreken een personenregister, een chronologisch overzicht van de loopbaan en een besluit. In complexe dossiers geraakt de auteur soms niet verder dan wat ongeveer bekend was. Er viel meer te zeggen over de splitsing van de partij en over de clash tussen voorzitter Van Miert en minister Claes inzake het raketendossier en de eventuele val van de regering. Toch schreef Hellinck een belangrijke en boeiende biografie, met een aantal treffende in-

zichten en een grote leesbaarheid vanwege vele geslaagde tussentitels. Deze bespreking beperkt zich tot de betekenis van Van Miert voor de Belgische politiek via een aantal krachtlijnen.

Van Miert had een atypische voorgeschiedenis. Geboren in de nog zeer katholieke Kempen (Oud-Turnhout) als oudste zoon van een groot landbouwersgezin met zeven kinderen, volgde hij les in het katholiek middelbaar onderwijs. Op veertienjarige leeftijd onderbrak hij die studies om zijn ouders te helpen. Via de centrale examencommissie kon hij starten in het hoger middelbaar. Twee evoluties vallen op. In de lagere dorpsschool werd geen Frans onderwezen, zodat hij bij de overgang naar het Sint-Victorinstituut in Turnhout het zesde jaar moest overdoen. Voor de examencommissie in Antwerpen slaagde hij voor Frans enkel dankzij een welwillende leraar. Terugblikkend wees Van Miert op de enorme invloed van dat toeval, want hij betwijfelde of hij alles nog eens had willen overdoen. Daarnaast groeide hij weg van het geloof vanwege de hypocrisie. Vanaf 1962 studeerde hij aan de Rijksuniversiteit Gent diplomatieke wetenschappen, gevolgd door postuniversitair onderwijs aan het Centre Européen Universitaire in Nancy, waarna hij een doctorale beurs kreeg voor de periode 1967-1971. Vanwege zijn Europees onderwerp verhuisde hij in de zomer van 1968 naar Brussel. Hij werd assistent aan de VUB, daarna docent. Lid geworden van de loge, bleef hij ten opzichte van het geloof heel *open-minded*.

In 1963 overwoog hij verschillende politieke opties. Als voorzitter van de afdeling Turnhout was hij kort actief in de Vlaamse

Volksbeweging, die met bijna 13.000 leden een hoogtepunt kende. Onder invloed van zijn Gentse omgeving en het flamingantisme van de Antwerpse burgemeester Lode Craeybeckx evolueerde hij naar het socialisme. Toen hij tien jaar later tevergeefs kandideerde voor de vrijgekomen plaats van lijsttrekker voor de Kamer in Turnhout, ervaarde hij de geslotenheid van de socialistische zuil. Behalve vijf jaar lidmaatschap, het lezen van de officiële partijpers en een minimale afname bij de coöperatieve winkels, moest een kandidaat vijf jaar – voordien twee jaar – lid zijn van de socialistische vakbond en mutualiteit. Aan dat laatste criterium voldeed hij niet omdat hij slechts vierenhalf jaar lid van dat ziekenfonds was. Hij kreeg de vierde onverkiesbare plaats.

De verhuis naar Brussel verscherpte zijn Vlaamsgezinde reflex. In de afdeling Etterbeek werd hij als Vlaming buiten gekeken. Toen begin 1968 de Brusselse federatie, als reactie op het FDF, de Vlaamse boegbeelden voor de Kamer onverkiesbare plaatsen gaf, kwamen de ‘Rode Leeuwen’ apart op. Van Miert noemde het zijn politieke geboorte. In 1970 werd hij de kopman van de gemeenteraadslid in Etterbeek. Belangrijker was dat als hij voorzitter van de in februari 1969 opgerichte Jong Socialisten-afdeling voor de Brusselse agglomeratie een plaats kreeg in het nationaal bestuur. Het werd een politieke leerschool en er ontstond een decennialang netwerk van vrienden. Van Miert maakte er kennis met Marcel Colla en Norbert De Batselier, later met Luc Van den Bossche. In 1970 pleegden dezen een putsch tegen het te makke en partijgetrouwe bestuur. De wat oudere Van Miert, die er niet bij betrokken was, werd een van de twee ondervoorzitters. Hij hield zich afzijdig van vurige doctrinaire en ideologische discussies, maar liet zich kennen als een principiële pragmaticus met de gave van de verontwaardiging. Eind 1972 werd hij politiek secretaris en zo lid van het

partijbureau van de BSP. Als enige Vlaming zou hij er consequent Nederlands hebben gesproken, terwijl covoorzitter Jos Van Eynde telkens voor een minimalistische vertaling zorgde. Begin 1973 ging hij aan de slag op het kabinet van Europees Commissaris Henri Simonet, wat onverenigbaar was met een politieke functie bij de Jong Socialisten. Eind 1974 werd Willy Claes de nieuwe Vlaamse covoorzitter van de BSP. In 1976 trok hij Van Miert aan als adjunct-nationaal secretaris. Toen Claes in 1977 minister werd, groeide een consensus rond de dan 35-jarige Van Miert als diens opvolger. Daarmee werd ook in de BSP een late generatiewissel op gang getrokken. Bij de Vlaamse liberalen was dat al gebeurd. Bij de christendemocraten waren in 1972 de 36-jarigen Martens (CVP) en Nothomb (PSC) voorzitter geworden. In de Vlaamse BSP waren Van Eynde en de ministers Major, Anseele jr. en Vranckx, bijna dubbel zo oud. Alleen Claes was een uitzondering. Erger was de striemende kritiek van de Jong Socialisten op de ‘gescleroseerde partijleiding’ (KVM). De partij was te behoudsgezind, te sektarisch en te bureaucratisch, duldde geen kritiek en had een oubollig imago. Ze was zwak georganiseerd en beschikte nauwelijks over een studiedienst. Om dat beter te duiden, moet men weten dat na de Tweede Wereldoorlog de BSP (in plaats van BWP) in een fase van positieve integratie was gekomen. De partij trad toe tot vele regeringen, van 1961 tot 1973 voornamelijk travaillistische kabinetten. Tegelijkertijd werd het steeds meer de generatie van de gemiste kansen. De oproep tot progressieve frontvorming van voorzitter Leo Collard op 1 mei 1969, naar analogie met de succesrijke ‘rechtse’ verruimingsoperatie van de liberale partij in 1961, kreeg geen navolging. De BSP bleef een weinig aantrekkelijk alternatief voor katholieke jongeren, die de ene zuil niet voor een andere zuil wensten in te ruilen. De BSP miste de vrouweneman-

cipatie, de jongerencontestatie, de Vlaamse ontvoogding, welzijn in plaats van welvaart. In 1977 was zij gezakt tot 26.6% (22.4% in Vlaanderen, opnieuw 39% in Wallonië, nog maar 17% in Brussel).

Van Miert stond dus voor de moeilijke opdracht om de partij te moderniseren, intern en extern. Daarbij kon hij rekenen op de politieke doorbraak van de jongere generatie zowel in het Vlaamse partijbestuur als in de Kamer, 'de jonge Turken', met een vrij grote interne cohesie. Er ontstond een informele en wisselende stuurgroep van zes à acht mensen, waartoe ook Tobback en Willockx behoorden, die vooraf open debatteerde en onderlinge onenigheid in het partijbureau probeerde te vermijden, maar zonder anderen de indruk te geven dat zij een clan vormden. In 1979 werd het Manifest 'Doorbraak '79' gelanceerd, gericht op progressieve frontvorming rond de Vlaamse socialistische partij via levensbeschouwelijke openheid. In 1980 werden nieuwe partijstatuten goedgekeurd. De leeftijdsgrens werd op 65 jaar gelegd, de cumul beperkt. In het partijbureau werden tenminste een derde van de plaatsen voorbehouden voor niet-mandatarissen en een vierde voor zowel 35-jarigen als vrouwen. Een partijlid was niet meer verplicht ook lid te worden van de andere zuilgroepen, zij het dat de federaties strengere voorwaarden konden stellen. Het bleef een moeilijk gevecht. Veel hing af van de openheid van de lijsten en de eventuele aanhang van de kandidaten. Wel spande Van Miert zich daarvoor in, zoals de opname van priester Ulburghs op de Europese lijst voor 1984. De weerstand kwam blijkbaar vooral van de Antwerpse en Mechelse federatie. Dat jaar werd de Doorbraak-idee en het principe van de open-lijsten formeel vastgelegd in een congresbesluit. Evenzo werd de studiedienst SEVI stevig uitgebouwd, waarbij veel Leuvense alumni werden aangetrokken, waardoor de tegenstanders van 'Tsjevi'

spraken. Ruimer gezien stelde zich voor de SP al het dilemma van hoe de oude aanhang te bewaren en hoe een volatiele nieuwe aanhang van opkomende nieuwe sociale bewegingen, zoals de vredesbeweging, aan zich te binden. Het klikte ook niet met de topman van het ABVV, Georges Debunne, die zijn invloed over de partij wenste te behouden, terwijl Van Miert de banden losser wilde. De eerste vond de tweede te pragmatisch en te Vlaams, de tweede vond de eerste te doctrinair en slikte diens 'dictaten' niet. Met pragmatischer vakbondsleiders schoot Van Miert beter op. Globaal hekelde hij de te defensieve opstelling. Zo ergerden hem de behoudsgezindheid en de actiemiddelen van de spoorvakbond. Van hem kwam de uitspraak dat 'de pendelaars bij een treinstaking zienderogen op het perron staan te verrechtsen'. Tevens was hij niet te spreken over het gebrek aan management en dienstverlening van overheidsbedrijven.

Van Miert was nauwelijks tot Vlaamse voorzitter gekozen of hij kwam in botsing met zijn Waalse tegenhanger André Cools. De BSP was nog de laatste unitaire partij. Voordien al had Cools aan Claes laten weten dat het tijd werd om uit elkaar te gaan, waartegen de Limburger zich hevig had verzet. Bij de uitwerking van het Egmontpact liepen de spanningen verder op. Bekijkt men het vanuit historisch perspectief, dan knoopte Van Miert weer aan met de vooroorlogse positie van het Vlaamse socialisme. Geen behandeling meer als het kleine broertje en geen vertaald socialisme meer. Waarom kon men wel tegelijk Waals en socialist zijn, maar niet Vlaams en socialist? Bovendien impliceerde het Egmontpact van 1977 de overheveling van vele bevoegdheden naar gewesten en gemeenschappen, waarover de Vlaamse socialisten zelf moesten beslissen. Bijgevolg diende de partij verder naar een confederale structuur te evolueren. Daarnaast bestonden meningsverschillen over andere thema's

zoals de buitenlandse politiek. Overigens sloot de opvatting van Van Miert over het socialisme meer aan bij het Noord-Europese model. Het communautaire, vooral het statuut van Brussel, bleef het grootste struikelblok. Er werd steeds meer onderhandeld van gemeenschap tot gemeenschap. Na het ontslag van premier Tindemans riep Cools eenzijdig de splitsing van de BSP uit, zonder verdere nood aan een confederale structuur of een nationaal overlegcomité.

Met Guy Spitaels, de opvolger van Cools in 1981, bestond nog minder contact. Zo werd het eeuwfeest van 1985 grotendeels apart gevierd. Zeker nadat de Waalse socialisten vanuit de oppositie de regionalistische kaart hadden getrokken en voor de Europese verkiezingen van 1984 de Voerense burgemeester José Happart als onafhankelijke op de lijst hadden geplaatst. Met groot succes, maar tot ontzetting van Van Miert, die zich tevergeefs tegen diens opname in de Europese socialistische fractie verzette. Nadat de PS eind 1985 ook uit de regering van het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap was gezet, het ondenkbare want tot dan incontournable, verbeterde de verstandhouding tussen de zusterpartijen. Los van het communautaire, werd meer beklemtoond wat hen bond. Spitaels verwees naar de mooie woordspeling 'amis ennemis', bevriende vijanden. Overigens zouden in de SP zelf spanningen blijven bestaan tussen de unitaire vleugel en de vleugel die meer op Vlaamse autonomie aanstuurde.

In 1979 was Van Miert Europees parlements-lid geworden en in 1984 haalden de Vlaamse socialisten dank zij hem in de kieskring Vlaanderen 28% (21% in 1979). De beste verkiezingsuitslag in meer dan twintig jaar. Het deed Van Miert nationaal dromen van de 30% drempel. Dat was gewaagd. Tot dan had de SP onder zijn voorzitterschap 21.4% behaald in 1978 en 20.7% in 1981. Door in 1985 op te komen voor het kiesarrondisse-

ment Brussel-Halle-Vilvoorde maakte hij een einde aan zijn Europees mandaat. Het werd een overwinningnederlaag. De SP scoorde 23.7% en bijna 3% beter, maar bleef ver onder de 30% en verlangde haar verblijf in de oppositie sinds 1981. In 1987 werd het 24,1% en haalde de PS opnieuw 43.9%. Na de '100 dagen' van Jean Luc Dehaene kwam een regering tot stand van christendemocraten, socialisten en Vlaams-nationalisten. Toen Van Miert de kans kreeg om Europees Commissaris te worden, verliet hij de Belgische politiek.

Veel aandacht besteedt de auteur aan de twee grootste politieke teleurstellingen van Van Miert. Na het faillissement van de socialistische krant *Volksgazet* moest vanaf december 1978 een nieuw links en niet partijgebonden dagblad *De Morgen*, met Paul Goossens als hoofdredacteur, symbool staan voor de progressieve openheid. De oplage bleef ver onder de verwachtingen en de krant verkeerde in permanente geldnood. De Gemeenschappelijke Actie trok zich uit het project terug. De socialistische beweging had sinds de start bijna een half miljard in de krant gestopt. De partij had meer dan 65 miljoen frank schuld en kon het alleen niet meer volhouden. Toen ze in 1986 het gevecht opgaf, sprak de redactie van een 'mediamoord' en werd een frontale aanval op de SP gelanceerd. Van Miert voelde zich 'smerig' behandeld en reageerde verbitterd. Er is een link met het Agusta-schandaal van 1995. Met name het smeergeld dat einde 1988 voor de aankoop van Italiaanse legerhelikopters aan de socialisten betaald was en waarmee onder andere de voor *De Morgen* aangegane schulden werden aangezuiverd. Van Miert had er niets mee te maken, maar zijn partner verkeerde wel even in de gevarenzone. Het werd ieder voor zich en de vriendenclub viel uiteen. Vele vragen bleven onbeantwoord. Tot slot is het interessant om zien hoe de auteur tijdgenoten vroeg om

Van Miert ideologisch te positioneren. Zelf noemde hij zich 'een marktsocialist'.